

Marchia Jakab

a hussziták inquisitora hazánkban.

(Második és befejező közlemény.)

A midőn III. Coelestin a szebeni prépostságot (1191.) kivette az erdélyi püspök fenhatósága alól, nagyon, de nagyon meggondolatlanul eselekedett. Az önállóság világiasságot szült; a nagy-prépostok pedig későbbben éppen úgy, mint az erdélyi püspökök, a királyi udvarban foglalatostkodtak s e mellett egyházi gondjaikat teljesen elhanyagolták. A papság elvilágiasodik s mindennek, csak hivatásának nem él.

A prépostság papjai ellen a pápához és a királyhoz érkező panaszok egymást érik.

Ezen panaszoknak tudható be, hogy azon alkalommal, a midőn Zsigmond egy „kis czímért“ Itáliában fáradozik, IV. Jenő pápa külön a szívére köti, hogy vizsgálja át jól az egyházat, tisztítsa meg a rossz papoktól, mert ezeknek a visszaélése már igazán tűrhetetlen.¹

Zsigmond visszatérése után — szokása szerint — nem késik ugyan hamarjában belefogni e munkába s így a botrányos szebeni dolgok sem kerülik el figyelmét, de a mulasztást helyreépíteni már késő volt. Különben ebbe is belefejt Zsigmond, úgy mint sok másba, s azt az egy-két rendeletet, a melyeket ez ügyben szétküldött, senki sem vette figyelembe.

Ezenközben a Moldovába száműzött hussziták rohamosan erősödtek. A hitbuzgalom oly magas fokot ért már el közöttük, hogy Erdélyt és az ország egyéb részeit térítőkkal telíték meg. Nagyon természetes, hogy az út Moldovából Erdélybe a szebeni prépostságon vezetett keresztül, a mely hely lassankint a husszita tanok melegágyává lett.

¹ Fejér i. h. X/VII. 490.

A moldovai hussziták között különös figyelmet érdemelnek Tamás és Bálint klerikusok, a kik Kameniezából menekültek oda híveikkel együtt.¹

Kamenieza Péterváradtól egy félóránnyira esik. Mindkét helyen nagyon elszaporodtak a hussziták s így Jakab dunai útjában talán itt akadt a legkeményebb munkára. A konokokkal szemben igen szigorú volt. Az élők elrettentéseül az eretnekek holttesteit kiásatta s máglyára rakatta; így Blasiust, a ki épen Prágában szívta magába a veszedelmes mérget s mindennek daczára Kamenieza plébánosává és Bács nagyprépostjává tudott felvergődni.² Ez a különös eset is eléggé jellemzi a helyzetet.

A Kameniezából Moldovába menekült két klerikus ezután, hogy könnyebben terjeszthessék a délvidéki és az erdélyi magyarság között a husszita tanokat, az ó- és az új-testamentumot lefordították magyarra.³ Így azután valóban nagyon könnyen hozzáférhettek a néphez, a mely nyomasztó helyzetében szabadulást várt az új vallástól. Ezenkívül rajongók sem hiányoztak, a kik meg éppen tárt karokkal fogadták a térítőket.

Eleintén csak titkon, barlangokban, sűrű erdők közepén, sötét pinezékben, elhagyott malomházakban éjnek idején gyűltek össze.⁴ A térítő husszita papok a titokszerűség segélyével — mely leginkább hat vala a tömegre — a legvégsőig felesigázták az elégedetlen jobbágyok szenvedélyeit. Erősen kifakadtak nemesak az egyház, hanem különösen a fennálló társadalmi rend ellen is. Az úrvacsorát pedig két szín alatt nyújtották hallgatónak.

A husszita tanok követőit eleinte erőszakkal akarják elnyomni; ezek azonban sikeresen ellenállanak, mire a politikai elvekkel kevert fiatal vallás kétszeres erőt ad az addigelé félénkeknek. Eldobják maguktól a titokszerűség fátyolát, a melynek leple alatt pedig eddig

¹ Valószínűleg Pécsi Tamás, a ki 1399-ben és Valentinus de Ujlak, a ki 1410-ben iratkozott be a prágai egyetemen. — Így adja ezt a bölcészetkari tanulók matriculájából Jirecek. Hunfalvynál, Az oláhok tört. II. köt. XV. jegyz.

² Hunfalvy i. h. II. 73.

³ V. ö. Régi Magyar Nyelvmélekek. Budán, 1838. I. II. rész. I—XXXII. II. és III. I—LVII. II. j.; Nyelvmélektár. Budapest, 1878. I. X—XV. II.; Horváth C., Nemzeti irodalmunk a reformációig. Budapest, 1891. 106. l.; Toldy, A magyar nemzeti irod. tört. 153.; Uj Magyar Sion 1880. XI. 3—6. 202. 209. II.

⁴ Bunyitay V., A váradi püspökség története. I. 257.

védve voltak; elhagyták a sötét zugokat s a templomokra vörös kelyheket festve¹ hitüket nyíltan megvallják.²

György püspök látván, hogy a baj napról-napra nő, 1436. május 8-án esaknem esdeklő levélben fordul Jakabhoz s az „égre“ kéri, hogy — mihelyt a váradi egyházmegyében elvégezte küldetését — azonnal jöjjön Erdélybe a ragály módjára terjedő felekezet kipusztítására.³

Ugyanekkor a klérushoz és a néphez is meleg hangon ír a püspök, igyekeztvén előttük feltárni a veszély nagyságát.⁴

Azon idő alatt — írja a püspök — a mig én a császári fenség személye körül különböző ügyekben foglalatoskodom vala, értésemre adják, hogy Moldovából bizonyos ragályos husszita eretnecség szivárgott az országba, a mely veszélyes tan hirdetői, mintha rühes juhok voltak volna, Erdélyben is nagyban elterjeszték a ragályt. A mig személyesen is közreműködhetünk ez ügyben, addig is a kitűnő Jakab atyát ismételve megkeressük, hogy hozzátok menne.

S Jakab atya hajlott is a püspök szavára, előbb azonban a váradi egyházmegyét akarta teljesen megtisztítani az eretnecségtől.

Erdélyben ezalatt a király engedelméből adót szedtek, hogy Jakab atya működésének a támogatására fegyvereseket állíthassanak ki.⁵

A nép nagy felháborodásban volt s már-már az egyházi személyekre törnek az elégedetlenek, a midőn Jakab atya megjelenik és rendet igyekszik csinálni.

Lépes György most szorgosan gondoskodik mindenről, hogy Jakab zavartalanul munkálkodhassék. Szigorú rendeletben tudatja

¹ V. ö. Lányi K., A Catholikus Clerus érdemei. 49; Bunyitay V., A váradi püspökség története. I. 260.; Bunyitay V., Szilágy megye középkori emlékei (M. T. A. T. É. 1887. XIII. kötetben). 23—24. II.

² Lukács Béla a budai Nagy Antal-féle zendülésről írván (Magyarország s a Nagy-világ [III. évf.] 1867. 27—30. sz.), tévesen azt állítja, hogy voltaképen csak Jakab hitette el Zsigmonddal, hogy az országban husszíták vannak.

³ Fejér i. h. X/VII. 808—809.; Katona i. h. XII. 739.; Szeredai i. h. 151.; Eder, Ad Felmeri 95. (Hiányosan).

⁴ Katona i. h. XII. 740.; Szeredai i. h. 152. Sz. egész terjedelmében közli a püspök e levelét, de datum nélkül; Katona 1436. május 8-iki datummal adja; tehát egyszerre kelt volna a püspök azon levelével, a melyet Jakabnak küldött.

⁵ Aschbach I., Geschichte K. Sigmund's, IV. 256.

tehát valamennyi „archidiaconussal, diaconussal, caplannal“ és a tizedszedőkkel, hogy Jakab atyát és melléje adott kísérfőjét, Kemeny (Kemény) Detre udvari káplánt, kükülliői esperest, tisztelettel fogadják, nekik engedelmeskedjenek és mindenben segítségükre legyenek. Különben minden eszközt a szent férfiú rendelkezésére bocsát ő is, hogy az elterjedt husszita mérget teljesen kiirthassa.¹

Jakab atyában valóban nem csalódott a püspök, ő teljesen megfelelt a hozzá kötött reményeknek.

Alaptalan és megfontolatlan állításnak kell azt nyilvánítanunk, mintha Jakab atyának a máglya tüzén kívül semmi egyéb tudománya sem lett volna. Hiszen a durva erőszakot már előbb is megpróbálták, de az csak fellelkesítette a titkos tanok híveit s ha most Jakab sem művelt volna egyebet, minthogy a kézrekerült konkokat máglyára rakatja, úgy vértanúkat szerzett volna a husszitismusnak, a melynek Erdélyben egyébre már úgy sem volt szüksége, hogy diadala teljes legyen.

A dolog azonban egészen másképen áll. Jakabnak a pusztá megjelenése is óriási hatással volt a népre. A papok már hetekkel azelőtt a szószékről csak őt dicsőítették s egyáltalában mindent elkövettek, hogy az inquisitor isteni küldetésében senki se kételkedjék.

Némelyek áhítattal, mások csudálattal várták a „szent“ megérkezését, a ki csak úgy félig-meddig van már a földön s minden lépését Isten különös parancsára teszi.

S ez nem is olyan csudálatos valami, hiszen a nép hite nagyjában még napjainkban is ilyen naiv. A ki közülünk szem- és fültanúja lehetett már egy a nép nyelvén beszélő misszionárius prédikációjának és a hallgatók között az általa felkeltett nagy lelki mozgalomnak, vagy a vallásos fanatismus napjainkban is nyilvánuló nem egy jelenségének: azok — mondom — könnyen megérthetik

¹ Kemény J., *Diplomatarium Transilvanicum Supplem.* III. 1415—1453. 189—190. II. Kézirat az Erdélyi Múzeum könyvtárában C. III. jegy alatt; *Tud. Gyűjt.* 1830. IV. 26. Ezt a fontos levelet dátum nélkül találtam. A levél keltezési idejét 1436. nyarára (jul. vége, augusztus) teszem. György püspök 1436. május 8-án hívja meg Jakabot újrolag, tehát ez előtt semmi esetre sem íródott; Egy másik, május 10-én keltezett levelében (*Tud. Gyűjt.* 1830. 25. Kemény i. h. 188.) pedig Kemény Detre olyképen van érintve, a melyből világosan kitetszik, hogy Jakab melletti megbízatását csak jóval később nyerhette.

Marchia szereplését a husszitizmust csak a jobb anyagi helyzet megszerzésének a reményében követő hívőkkel szemben.

Nem kellett Jakabnak valami nagy szónoki tehetséggel bírnia, egyszerű, de meggyőző és rábeszélő prédikációi elégségesek voltak arra, hogy a tömeg, a melynek a keblében még ott lángolt a régi hit, „a menyország biztos megnyerése fejében“ egész könnyedén mondjon le azokról a tanokról, a melyekből úgy is csak a földi lét terheit enyhíteni ígérő politikai és társadalmi czélzásokat értette meg s tette magáévá, a miket különben ezután is megtartott.

A segítségére rendelt bandériumokat mennyiben vette igénybe, a vagy tényleg csak ki is állították-e ezeket? nem tudjuk. Erre vonatkozólag semminémű adat sem maradt fenn, a mi inkább a mellett szól, hogy Jakab ebben a tekintetben, ha talán a fegyveres segítségre némileg támaszkodott volna is — a mit nem hiszek — nem élt vissza helyzetével, mert akkor ennek valami nyoma mégis csak fennmaradt volna.

Azokon a máglyákon, a melyeket oly sűrűn szeretnek vele felgyújtatni, csak néhány konok tanító-eretnek hamvadhatott el (bebizonyítani azonban ezt sem lehet, csak gondolni), azok is az inquisitor egyes intézkedései következtében olyan körülmények között, hogy haláluk által a husszita tanok iránti vonzalom helyett inkább elhidegülést keltettek.

Ebben áll emez inquisitor rendkívülisége és sikeres működésének a lehetősége, nem pedig abban, hogy nyelvén Cicerot, kezeiben pedig véres kardot hordott legyen. Jakab igazi inquisitori alak volt.¹

A másik vád, hogy ő a görögkeleti vallású oláhokat kegyetlenül üldözte volna, épen olyan alaptalan állítás, mint az előbbeni.

Ha már most bírálathoz akarjuk venni Jakab erdélyi szereplését, — a különböző feltevésekkel és találgatásokkal szemben erre szükségünk is van — úgy ne legyünk hát tekinttel sem János vá-

¹ Számos példát hozhatnék fel a Jakabot illető igazságtalan megítélések közül, de a hely szűke miatt ezt most elengedem, pedig nem volna érdektelen dolog. Csupán csak azt említem fel, hogy Hunfalvy éles szemét ezen oklevelek teljesen kikerülték, mert a többek között így ír: »őket (t. i. az erdélyieket) marchiai Jakab hittérítése nem érinti vala, ez a buzgó térítő a délmagyarországi hussziták ellen működött«. (Az oláhok tört. II. 91.)

radi püspök levelére, a ki talán egyházi létére részrehajló lehetett, sem az újabbkori feldolgozókra, a kik hiteles adatokra ebben a tekintetben sehol sem támaszkodnak, hanem forduljunk magához a néphez; ez lesz a leghitelesebb forrás, mert 1437. július 6-án egy független és győzelmes paraszt-had beszél, nem pedig a régi elnyomott jobbágyság.

Az 1437. jul. 6-án kötött egyezségnél a magyarok mellett ott vannak az oláhok is s a milyen alaptalanul mernek hi. atkozni a szent királyoktól nyert kiváltságaikra, ép oly könnyen felhozhatnák vallási sérelmeiket is, ha ilyenek egyáltalában lettek volna. Ilyeneket azonban még csak egyetlenegy, némi gyanút ébreszthető szóval sem érintenek.¹

De nem is érinthettek. A római katolikus egyház ekkor jobban kedvezett a görögkeleti vallásúaknak, mint bármikor azelőtt és azóta, mert a husszitákkal való egyesüléstől minden áron el akará őket vonni. A bási zsinaton az egyházi javak tizedét szavazzák meg arra a czélra, hogy a görögkeletiek követői könnyen és minden anyagi megerőltetés nélkül, az egyház költségén jelenhessenek meg a zsinaton; továbbá teljes búcsút enged vala az egyház mindazoknak, a kik e czélra adakoznak.²

S vajjon Jakab, a ki annyira szívéen viselte az egyház ügyét s a ki személyesen is értekezett a bási atyákkal, olyan tapintatlan lett volna, hogy a küszöbön álló béke daczára, a görögkeletiekkel szemben kegyetlenkedett volna?

A jul. 6-ki egyezségnél a magyarok egész határozottan követelik vallási sérelmeik orvoslását s a régi egyházi állapotok visszaállítását.

Ime tehát, semmi árnya sem maradt vissza a husszita tanok vallási jellegének, a győzelmes parasztok a régi egyház, a római katolikus egyház, áldásaiért esdekelnek.

Jakabban nem esalódott György püspök, visszavezette az a megtévesztett nyáját pásztorához, még pedig a haragvó pásztorhoz,

¹ Ezen egyezés, vagy jobban mondva béke-szerződés egész terjedelmében közölve van: Teleky J. Hunyadiak kora. X. 3—10; Jakab E. Oklevéltár Kolozsvár történetéhez. I. 172—177. (Többé-kevésbé hiányosan még nyolcz helyen.)

² Bunyitai V., A váradi püspök-ég tört. I. 258—259. „Nálunk Vépi Péter váradi kanonok hirdette ki a búcsút“.

mert a kapzsi főpáp ilyen veszedelmek után sem tudott belenyugodni a rendetlenül fizetett tizedek elmaradásába. Jakab a felszínen úszó veszedelmes vallási tanokat teljesen kiverte a jobbágyság fejéből, de a beléjük szőtt politikai és társadalmi elveket nem, ezek oly alkalmas talajra találtak a vérig sanyargatott parasztság lelkében, hogy Jakab munkálkodása után is fennmaradtak.

A titokszerűség leplét oly hamar levető husszitizmus nem volt még elég erős arra, hogy az erélyesen feltámadó régi hittel szembe szállhasson. Ha a husszita tanítók (papok) híveikkel továbbra is a homályban maradnak és így várják be a közelgő mozgalmat: ki tudja, milyen irányt adhattak volna annak s a lezajlott véres husszita háborúkat nem váltották volna-e fel újak s azt a szűk mederben lefolyt vérpatakot egy magyar Ziska vajjon nem változtatta volna-e vértengerré?!

Olyan kérdések, a melyekre bármiképen felelünk is, mindig bele kell abba foglalnunk Marchia Jakab nevét is.

Jakab tehát még elég jókor érkezett Erdélybe nemesak az ősi hit megvédelmezésére, hanem arra is, hogy megóvja a magyar társadalmat a csehországi rettenetes eseményektől.¹

A husszitizmusnak a vallási színezettől teljesen megfosztott, de már el nem taposható politikai és társadalmi csirái a kiszarolt, elnyomott nép elégedetlenségében tápot nyerve, természetesen nem maradhattak következmények nélkül, sőt egyenesen itt kell keresnünk a következő évben kitört mozgalom gyújtó szikráit. A lázadás anyaga együtt volt már, de a kitörés a husszitizmus közbejöttével még nem következett volna be oly hamar.

A nép azonban a forrongás tetőpontján is olyan higgadt, olyan józan gondolkozású volt, a melyhez foghatót az európai paraszt mozgalmakban egyáltalában nem találunk. Itt látszott meg igazán Jakab működésének az üdvös hatása.

Milyen szelíd hangú, a győztes parasztok részéről mennyi engedménnyel van tele az 1436. júl. 6-ki békeegyezség, mily magasan áll ez még a memmingeni parasztok tizenkét kivánsága fölött is, a

¹ Sem ide, sem máshová vonatkozólag nem tudom, mi alapon mondhatja Rupp Jakab (Magyarország helyrajzi tört. III. 222.), hogy benne a király legjobb szándoka meghiusult.

melyeket pedig a legmérsékeltőbb követelések közé soroznak s helyesen is.¹

Jakab magyarországi működésének legszebb része Erdélyre esik, s ez egyszerűs mind a legfontosabb, mert a mit Erdélyben tett, azt tulajdonképen az egész ország javára tette.

Jakab 1436. őszén távozott Erdélyből s rövidesen meglátogató még az egrid, kalocsai s a csanádi egyházmegyéket; ezután 1437. elején Henrik pécsi püspök meghívására,² a ki már előzőleg papjai meleg szeretetében ajánlá őt,³ a pécsi egyházmegyébe ment, a hol a husszita tanok mellett különösen az elvilágiasodott klérussal gyűlt meg a baja. De Jakab ilyen kényes körülmények között sem tévesztette szem elől kitűzött célját és egy perezig sem habozt vala a legnagyobb szigorral ostromozni a visszaéléseket.⁴

A pécsi egyházmegye papságának épenséggel nem volt ínyére Jakab szigorú eljárása, a ki mitsém törődve a klérus haragjával, istenes életre szorította őket, nem remélhetvén különben a nép között elért sikereinek maradandóságot.

S épez ez az oka annak, hogy az alsó papság nem mindenütt lelkesedett ő érte s nem az, mintha a néppel bánt volna kegyetlenül. Hiszen a pécsi püspökségbe többször is meghívja őt Henrik püspök, már pedig addigi szereplése után tisztában lehetett Jakab eljárásával, a mint hogy tisztában is volt, mert különben nem nyilatkozott volna oly dícsérőleg a pápához írt levelében Jakab üdvös működéséről.

Az ellenzék élén Simon archidiaconus állott, a ki, látván Jakab hajthatatlanságát az ő könnyelmű életükkel szemben, nem tudott más módot kitalálni a tőle való megszabadulásra, minthogy hazug gyanúsítások alapján egyházi átok alá vetette, mire a vele egyetértő papok a legtisztességtelenebb eszközöktől sem riadva vissza, az egyházmegyéből kiűzik őt.⁵

¹ V. ö. az 1837. július 6-ki békeegyezséget a memmingeni tizenkét ponttal (1525. márcz. 7.)

² Fejér i. h. X/VII. 881.

³ Koller i. h. III. 355.

⁴ A püspöktől a pápához küldött Jakabra vonatkozó dícsérő levél: Koller i. h. III. 356—358.; Katona i. h. XII. 770—771.

⁵ Katona i. h. XII. 860—863.; Fejér i. h. XI. 165.

A pápa nagy megbotránkozással veszi tudomásúl a történeteket s komolyan figyelmezteti a királyt, hogy a papság ilyen erkölesi hanyatlása még mindig könnyen diadalra juttathatja a husszita tanokat.¹ Majd kijelenti egész határozottan, hogy nemcsak Péceset, hanem Magyarországon mindenütt tiszteltetni akarja a Jakab küldetését.²

A király rögtön intézkedik ez ügyben; Jakabot pártfogásába veszi, Henrik püspöknek pedig sürgősen ír, hogy legott vizsgálta meg az ügyet, mert e nagy hibát minden ízében jóvá kell tenni.³

A vizsgálat ebben az ügyben lassan haladt előre. Zsigmond megindította ugyan, de a többit aztán az esztergomi érsekre bízta, mert neki az ország határain kívül volt dolga. Úgy látszik, Simonnak igen erős pártja volt s vele szemben erőszakkal nem sokra tudtak menni. Zsigmond már nem érte meg a per végét, a melyet talán épen azért vezettek oly lanyhán a pápa minden sürgetése dacára is, mert a király nem volt hon, a kitől pedig Simonnak legtöbb félni valója volt.

A hiba jóvátétele teljesen csak 1438. május 11-én történik meg, a mikor György esztergomi érsek megidézi Simont, a ki megjelenvén, ünnepélyesen beismeri vádjai alaptalanságát, mire Jakab megöleli a rágalmazót s nagylelkűen megbocsát neki.⁴

Albert király épen úgy, mint annak idejében Zsigmond, nagy tisztelettel viseltetik Jakab iránt, védelmezi a vádaskodásokkal szemben — mert ilyenekben soha sem volt hiány⁵ — s mindenképen gondoskodik róla, hogy valamiben hiányt ne szenvedjen.⁶

Jakabról még egy párszor ezután is megemlékeznek okleveleink, de már mind ritkábban. Így ott látjuk még a budai zavargásoknál, a mint a dühöngőket esilapíttatja; egy más alkalommal pedig arra kéri fel, hogy beszélne a lelkére a theologiát megvető (névtelen) dömés szerzetesnek, a mire ő örömmel vállalkozik is. Ez

¹ Fejér i. h. X/VII. 878.

² Wadding i. h. XI. 4.

³ Koller i. h. III. 359—360; Katona i. h. XII. 774—776; Fejér i. h. X/VIII. 856.

⁴ Koller i. h. 367. stb.

⁵ Katona i. h. XII. 880—882.

⁶ Koller i. h. 377—378; Fejér i. h. XI. 264.

alkalommal, mint piacensai bibornokot s mint a pápa németországi követét emlegetik.¹

Ez időtájt Jakab atya már nem is tartózkodott állandóan hazánkban.²

Miután magyarországi misszióját teljesítette, tehát itt többé valami különösebb szükség nem volt rá, a pápák a szentszék ügyesbajos dolgaiban majd ide, majd amoda küldözgették a kipróbált férfit, a kiben a diplomatai ügyesség sem hiányzott.

Vége is erőt vett az öreg barátón a honvágy és a ki egész életén át mindig idegen népeket szolgált s mint Krisztus katonája mindenütt otthon érezte magát, a hol szükség volt rá: most öreg napjaira visszament Itáliába, mint a hova mégis leginkább vonzotta a szíve. Lehet, hogy nem is az ő belső érzelmeit követte, hanem IV. Sixtus akaratát, a mennyiben a hiányos életrajzi adatoknak hitelt adhatunk.³

Nagyon természetes, hogy a milyen mértékben esökkent nálunk az a fenyegető veszély, a mely Jakabot egyidőre hazánkban oly fontos egyéniséggé tette: ép oly arányban enyészett az ő jelentősége is. Nehány év múlva (1439 után) már okleveleinkben csak elvétve akadunk a Jakab nevére. Csak a hagyományokban él még ezután egy darabig az emléke többé-kevésbé eltorzítva — mint a hogyan az inquisitorokkal rendesen történni szokott — de elég erősen arra, hogy a későbbi kétes értékű történeti feljegyzéseknek hibás alapúl szolgáljon s így meghamisítsa magát a történetet, mert ez a dolog nagyban hozzájárult a sokszor rosszakaratú íróknak a Jakabbal szemben tanúsított elfogultságához és ebből kifolyólag aztán az utókornak fekete színben kellett látnia azt az embert, a kinek pedig csak halálával tartozhatik.⁴

Egyelőre ennyit Jakab atyáról. A mondottakból — úgy hi-

¹ Bud. Szemle (újf.) III. 342.

² Épen ezért a pápa már 1439. folyamán a Marchia addigi hivatalában Joannes de Hungaria sive de Vaya-t erősítette meg. Nyelvemléktár, I. XIV.

³ Nova Off. i. h. 228.

⁴ A régebbi történetírók közül Katona emlékszik meg róla legméltánylóbban. I. h. XII. 749. . . . Libuit haec acta testimonioque, tametsi prolixiora, hic una serie repraesentare, ut clarius pateret, in quanto periculo tunc in Hungaria religio fuerit, quantumque huic Seraphici lumini B. Jacobo, qui tantis laboribus hoc ab illa periculum averterit, obstricta sit . . .⁴

szem — könnyen megalkothatja magának mindenki a nagy inquisitor valódi képét, a kiról oly rövidesen s e mellett még oly szigorúan, oly mostohán és idegenszerűen emlékezik meg a magyar történelem.

A husszitizmust illetőleg történelmünknek ezen kevésbbé kifejtett, de annál inkább összekúszált szálai közé nem akartam s nem is nyúlhattam mélyebben, csak annyiban, a mennyiben a legkimértebb határok között Marchia Jakab életének és működésének a feltűntetéséhez szükséges volt.

Jakab magyarországi működésének az összessége csak akkor lesz feltűntethető elfogadható számadatokkal, ha majd a magyar husszitizmus nagy kérdése egészen tisztázódik. Addig is azonban vegyük figyelembe Vadding Fridrik idevonatkozó megjegyzését, a mely némileg tájékoztatóul szolgálhat: „Nines benne semmi kétség, hogy Jakab nélkül Magyarország Csehország sorsára jut, de ő az inquisitio segítségével megsemmisítette az eretnekek minden törekvését s több mint ötvenötezer megtévesztett lelket adott vissza az igaz hitnek“.¹

Jakab 1476-ban, mint 85 éves aggastyán halt meg Nápolyban.²

Nemzetekkel tett jót s mégis hamarosan elfeledték mindenütt, csak Rómában nem. XIII. Benedek pápa 1726-ban, tehát harmadfél századdal halála után, a szentek sorába iktatta Jakabot, mint olyant, a ki egész életén át apostoli cselekedeteket művelt.³

¹ Fejér i. h. X/VII. 814.; Katona i. h. XII. 744 - 745.

² Nov. Off. i. h. 228. „Denique Neapoli, quo Sixti Quarti jussu, instante Ferdinando rege, profectus erat, extremo morbo correptus, ecclesiae sacramentis rite susceptis, anno millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto, aetatis octogesimo quinto, quarto Kalendas Decembris spiritum Deo reddidit“.

³ Nov. Off. i. h. 229. „Benedictus Decimus (Pontifex) anno millesimo septingentesimo vigesimo sexto Jacobum in sanctorum numerum retulit“.